

Damir Agičić
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

HRVATSKI KORIJENI POVJESNIČARA OSKARA HALECKOGA¹

Oskar Halecki bio je poznati poljski i američki povjesničar, medievist i bizantolog, profesor sveučilišta u Krakovu i Varšavi (do 1939.), a od 1944. predstojnik Katedre povijesti Istočne Europe na Sveučilištu Fordham u New Yorku te potom direktor i predsjednik Poljskoga znanstvenog instituta u SAD-u. Manje je poznata činjenica da je po majci bio hrvatskoga podrijetla – njegova majka Leopoldina bila je kći velikoga župana Virovitičke županije Ladislava Delimanića, potomka ugledne slavonske obitelji Delimanić. Autor je istražio povijest te obitelji, kao i veze i odnose između Leopoldine Delimanić i austrijskoga visokog časnika, generala Oskara Alojzija Haleckoga, koji je potkraj 19. stoljeća službovao u Osijeku.

Ključne riječi: Oskar Halecki (povjesničar), Oskar Halecki (general), obitelj Delimanić, Virovitička županija, Osijek, Beč, Krakov, Sjedinjene Američke Države, Srednja Europa

Za mnoge se poznate ljude često ističe važnost majki u njihovim životima – od njih se baštine prva životna iskustva, stječe ljubav prema obitelji i domovini. Neke se majke, osobito ako ostanu same sa sinom jedincem, potpuno posvećuju svome djetetu i ništa drugo za njih nije važno. Čini se da je upravo tako bilo s Leopoldinom Halecki.² Njezin suprug, austrijski feldmaršal Oskar Halecki, umro je 1903., kada je njihov sin imao jedva dvanaest godina. Leopoldina je imala brojnu rodbinu u Beču, Grazu, Osijeku i drugim mjestima Austro-Ugarske, ali je napustila prijestolnicu Dvojne Monarhije i preselila se u Krakov, gdje je sin Oskar završio školu i studirao na Jagelonskom sveučilištu. Ostala je u poljskom kraljevskom gradu do smrti 1943. godine. Zasiurno je tijekom višedesetljetnog boravka u Krakovu – od 1918. u sastavu slobodne Poljske – naučila i poljski jezik, u najmanju ruku zato da bi mogla obavljati svakodnevne poslove i komunicirati sa sugrađanima, ali se njime nije koristila u pisanom obliku – pisma sačuvana u obiteljskoj ostavštini svjedoče da se sa sinom i snahom dopisivala na njemačkom jeziku.

U poljskoj je historiografiji mnogima poznata činjenica da je majka Oskara Haleckoga – jednog od najvećih poljskih povjesničara 20. stoljeća, a svakako najvećega među onima koji su uoči Drugoga svjetskog rata odabrali izbjeglištvo kao svoju sudbinu te ostvarili za-paženu inozemnu znanstvenu i nastavnu karijeru – bila podrijetlom iz Hrvatske.³ Nekima

¹ Članak je objavljen na poljskom jeziku pod naslovom „W poszukiwaniu chorwackich korzeni Oskara Haleckiego“, u: *Oskar Halecki i jego wizja Europy*, 3, red. Małgorzata Dąbrowska, Warszawa – Łódź 2014, 11-21.

² Opš. Dąbrowska, „Kobiece oparcie Haleckiego. Matka i żona“, u: *Oskar Halecki i jego wizja Europy*, 2, red. Dąbrowska, Warszawa – Łódź 2014. Małgorzata Dąbrowska tvrdi da je vrijeme nakon suprugove smrti (punih četrdeset godina!) Leopoldyna Halecka „posve posvetila jedincu, vodeći brigu o njegovoj karijeri“.

³ Upravo je Oskar Halecki u poslijeratnom razdoblju bio rodonačelnik teze o četirima regijama europske povijesti: Zapadnoj i Istočnoj, ali i Srednjozapadnoj i Srednjoistočnoj Europi. Kasnije je mađarski

je poznato i njezino ime, Leopoldina Delimanić (*Leopoldyna Dellimanics*), a neki autori navode i da je bila „hrvatska aristokratkinja“, „pripadnica plemstva“, „kći župana“. ⁴ U Hrvatskoj je, nažalost, malo tko uopće čuo za povjesničara Oskara Haleckoga, a činjenica da mu je majka bila iz obitelji Delimanić još je manje poznata. ⁵ O toj plemićkoj obitelji iz Slavonije, koja je dala nekolicinu zaslužnih ljudi – visokih upravnih činovnika u tom dijelu Hrvatske – također mnogi ne znaju ništa, iako postoji natuknica o njima u *Hrvatskom biografskom leksikonu*. ⁶ Obitelji s takvim prezimenom već dugo u Hrvatskoj više nema; izumrla je u međuratnom razdoblju. Posljednja osoba u knjizi građana Osijeka bila je tetka Oskara Haleckoga, Marta Delimanić.

U leksikografskom tekstu u *Hrvatskom biografskom leksikonu* ukratko su navedeni podaci o značajnijim pripadnicima obitelji Delimanić, a postoji i zasebna natuknica o Mati Delimaniću. ⁷ Potonji se istaknuo kao jedan od ustaničkih vođa protuturskog otpora u istočnoj Slavoniji i Srijemu početkom 17. stoljeća. Zauzeo je grad Ilok na Dunavu, odakle su ustanici pokušavali uspostaviti kontrolu prometa na toj važnoj rijeci. No, uskoro je umro od kuge, a njegovi su ustanici bili poraženi. Delimanićeve je vojne uspjehe i životni put te junaštvo njegovo i njegove žene Kate opjevao u drugoj polovini 19. stoljeća, u vrijeme izgradnje nacionalnih osjećaja, Napoleon Špun Stričić u pjesmi *Mato Delimanić*.

Pravi je začetnik roda bio Josip Delimanić, ⁸ koji je od 1745. obavljao niz upravnih dužnosti u novouspostavljenoj Virovitičkoj županiji – bio je županijski veliki sudac (sa sjedištem u Virovatici), a potom i vrhovni nadzornik slavonskih posjeda zagrebačkog biskupa.

povjesničar J. Szűcs modificirao tu teoriju, odbacio srednjozapadnu regiju i objavio sjajan esej o Srednjoistočnoj Europi (Jenő Szűcs „Oris triju povijesnih regija Evrope“, u: *Regije evropske povijesti*, Zagreb 1995).

⁴ Janusz Cisek, „Oskar Halecki (1891. – 1973.)“, <http://ipn.gov.pl/najwazniejsze-wiadomosci/informacja-historyczna/oskar-halecki-18911973> (posjet 25. 3. 2013)

⁵ O tome nije zapravo čuo nitko od hrvatskih povjesničara s kojima sam ujesen 2012. razgovarao o Haleckom i hrvatskom podrijetlu njegove majke. *Professor emeritus* Sveučilišta Yale Ivo Banac, koji je 1969. završio studij na Fordhamu, nije osobno bio stigao upoznati Haleckoga, ali mu je njegov rad, osobito u Americi, itekako poznat. Nije znao da je majka Haleckoga bila rodom iz Hrvatske. Povjesničarka Osijeka Zlata Živaković-Kerže mogla mi je kazati nešto o županu Ladislavu Delimaniću, ali ne i o njegovoj kćeri Leopoldini i njezinu suprugu Oskaru Ritteru Haleckom, niti o njihovom sinu, povjesničaru Oskaru Haleckom. O tome da je majka Haleckoga bila Hrvatica prvi sam put čuo u Institutu Europy Środkowo-Wschodniej u Lublinu. O toj mi je činjenici jednom zgodom na nekom skupu 1993. ili 1994. govorio prof. Jerzy Kłoczowski, a mogao sam to i pročitati u njegovu predgovoru poljskome izdanju knjige: Oskar Halecki, *Historia Europy – jej granice i podziały*, Lublin 1994, 8-9. Početne aktivnosti oko prevodenja te knjige poduzeo sam krajem devedesetih, ali je izdavač koji je knjigu trebao objaviti promijenio svoje planove te je, nažalost, do danas nemamo u hrvatskome prijevodu.

⁶ [Stjepan Sršan], „Delimanić, plemićka obitelj“, *Hrvatski biografski leksikon* (dalje: *HBL*), 3 / Č – Đ, Zagreb 1993, 268-269.

⁷ [Anđelko Mijatović], „Delimanić, Mato (Delimanović)“, *Isto*, 269. Svi su podaci o Mati Delimaniću preuzeti iz te leksikografske natuknice.

⁸ Usp. tekst o obitelji Delimanić u *HBL*-u. Podaci o potomcima Josipa Delimanića preuzeti su iz genealoške tablice koju je izradio Oskar Ritter Halecki u pismu Ferdi Šišiću. Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: Arhiv HAZU), Ostavština Ferde Šišića, XIII A, [Oskar] Ritter v. Halecki – Ferdi Šišiću, Wien 16/10/1895 (dalje: Halecki, Drzewo genealogiczne). Takva se tablica nalazi i u jednom fasciklu ostavštine O. Haleckoga u Jagelonskoj knjižnici (Biblioteka Jagiellońska w Krakowie): *Chronik der Familie Ritter Halecki und deren Verwandtschaft zusammengestellt in der zweiten Hälfte des neunzehnten Jahrhunderts von Anton Vitus Alois Ritter Halecki von Nordenhorst kais.-könig. Oberstleutnant*, Wien 4ten Nov. 1887 (BJ, Przyb. 687/76). Zahvaljujem dr. Sanji Lazanin i dr. hab. Stanisławu Pijaju na pomoći pri čitanju navedenoga pisma i genealoške tablice.

Za njegove mu je zasluge 24. srpnja 1747. dodijeljeno plemstvo.⁹ Bila je to nasljedna plemićka čast koju su Habsburgovci u to doba često dodjeljivali svojim činovnicima na područjima koja su nekoliko desetljeća ranije preuzeli od Osmanlija nakon Velikog bečkog rata. Staro je feudalno plemstvo u Slavoniji u velikoj mjeri nestalo tijekom protuturskog otpora u 15. i 16. stoljeću – ili su izginuli ili su se odselili u dijelove Hrvatske koji su ostali pod habsburškom vlašću – ili dalje na zapad, u Gradišće, Češku i Istru – ili su, pak, naprosto izumrli tijekom stoljeća i pol turske vladavine nad Slavonijom. Nakon protjerivanja Osmanlija velike su zemljoposjede za svoju vjernost Habsburgovcima u tom kraju dobili strani aristokratski rodovi poput grofova Eltz, knezova Odescalchi, baruna Hilleprand von Prandau i dr. Kad se u tim dijelovima Habsburške Monarhije 1745. nanovo uspostavljala županijska vlast, trebalo je dosta novih činovnika pa se i one koji nisu imali dokaze da su njihovi preci nekoć bili pripadnici plemstva, kao i vlasnike zemljišnih posjeda podizalo u plemićki status. S vremenom su i ti činovnici kupovali ili na drugi način stjecali vlastite zemljoposjede, od kojih teško da su mogli živjeti, ali su dobro pristajali uz njihovu novo-stečenu plemićku čast.

Tako je i Josip Delimanić bio vlasnik zemljoposjeda Čemernica nedaleko od Virovitice (danas je to dio grada), a oženio se s Julijanom von Odobašić. Imali su četvoricu sinova: Josipa, Ivana, Karla i Franju. Njihov sin Karlo († 1816.) bio je veliki bilježnik i podžupan Virovitičke županije, a oženio se 1779. s Anom Agatom Strižić iz Požege. Moguće je da je upravo iz obiteljskih razloga Špun Strižić stotinjak godina kasnije opjevao Delimaniće. Karlo i Ana imali su šestero djece, od kojih je za nas važan Ivan (1783. – 1849.), Leopoldinin djed. On je također bio podžupan, poznat po svome zalaganju za hrvatsku samostalnost u sklopu Ugarskog Kraljevstva, kao i za poštovanje municipalnih prava.¹⁰ Bio je oženjen s Anom Sappl (1774. – 1863.) i imao četvero djece: Ladislava, Stjepana, Mirka i Augustinu. Potonja je bila udana za generala, odnosno feldmaršala Ludwiga Cordiera von Löwenhaupta. Stjepan Delimanić rođen je 1822., a bio je zastupnik i visoki činovnik u županijskoj upravi. Oženio se sa Suzanom Slišković de Gödre i živio u Pečuhu. Izgleda da je bio promadžarski raspoložen, slično kao i njegov brat Mirko (Emerik), koji je bio sudac i zemljoposjednik u Kecski u Torontalskoj županiji u Ugarskoj (danas u Vojvodini u Srbiji). Bio je oženjen s Doroteom Bakalović, koja je živjela do kraja 19. stoljeća i umrla 1893. u Debrecinu.

Njihov je najstariji brat bio Ladislav Delimanić (1815. – 1867.). Imao je zemljišni posjed u Orahovici i imanje Kurjacska u Torontalskoj županiji. U mladosti je obavljao dužnosti podbilježnika, velikog suca i bilježnika te požupana Virovitičke županije, a potom se za neoapsolutizma povukao s visokih upravnih funkcija – „značajni muž povukao se uzprkos najliepših ponudah u narod i življaše š njime, dok opet sunce slobode negranu, te narodnog patnika zaslužnim dostojanstvom neovienča“.¹¹ A to je „zasluženost dostojanstvo“, nakon povratka ustavnog poretka, isprva bila čast podžupana, u vrijeme kada je županijom kao župan upravljao biskup Josip Juraj Strossmayer (1861. – 1862.), te potom čast velikog župana na kojoj se Delimanić zadržao pet godina. Na dužnost velikog župana imenovan

⁹ Ivan Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, Nürnberg 1899, 35; Arhiv HAZU, Halecki, Drzewo genealogiczne.

¹⁰ *HBL*, 3, 268.

¹¹ *Govori prilikom svečanog umještenja presvietlog gospodina Ladislava Delimanića na veliko županijsko dostojanstvo slavne županije virovitičke dana 27. svibnja 1862 držani*, Osijek 1862, 14.

je nakon Strossmayerove ostavke, 21. travnja 1862., a svečanost ustoličenja obavljena je nakon mjesec dana, 27. svibnja.

Tom su prigodom održani i svečani govori samoga župana i drugih političara. Naravno, u njima nema nikakvog traga kritičnosti; riječ je o svečanim i pohvalnim govorima u kojima je Delimanić predstavljen u svijetlim bojama, kao osoba koja je „svakom riečju i činom pokazala, da mu napredak i razvitak ustavnosti i narodnosti na srcu leži, da mu sveobća naša korist, da mu moralno i fizično blagostanje ove županije pred očima stoji i sve njegove čine upravlja“, kako je rekao podžupan Dragutin Galac.¹² Izrekao je i zadovoljstvo činjenicom da su se u ovome imenovanju u istoj osobi susreli odluka banske Vlade i izbor županijske skupštine, odnosno da je Delimanić bio i kandidat Vlade i lokalnog Parlamenta. Petrovaradinski opat Adam Sukić, predvodnik Odbora za uvođenje u čast župana, naglasio je kako je Delimanić „sin mile naše domovine, dakle si naš; naš si, jer si list s'gore slavjanske (...) i Tebe je odgojila i na noge podigla sladka majka naša Slavija“. Istaknuo je i njegovu „dobro poznatu umierenost, razboritost, i vieštu umnost, koje [je] od svojih slavnihi pradjedovah primio“.¹³ Slično je govorio i đakovački naslovni biskup i prepošt kaptola Josip Matić, koji je od novog župana očekivao da će „kako ustav, tako i narodnost našu krepko braniti i njegovati“.¹⁴ Naravno, na svečanom ustoličenju i sâm je Delimanić održao uzvišen govor u kojem je naglasio da županiju preuzima u „vele težkom i izvanrednom vremenu“, da ga je na to navela „nepokolebiva viernost prama kralju i plamteća ljubav prama domovini i narodu“ te činjenica da je vladar odlučio vladati u skladu s Ustavom. Pozvao je svoje suradnike da mu pomognu i da u radu budu složni te ukazao na njihovu odgovornost u pogledu prosvjete i općenitog razvoja županije.¹⁵

Prilikom Delimanićeve ustoličenja na župansku čast u ime županije govorio je veliki bilježnik Ignjat Brlić. Istaknuo je Delimanićeve kvalitete, nesebičnost i požrtvovnost, mudro i razborito političko djelovanje. Nije zaboravio naglasiti ni njegove slavne pretke i njihov doprinos Virovitičkoj županiji: „Odkad ova županija na novo uskrsnu, vazda ćemo naći po jednog i više Delimanićah, koji su svoje duševne sile službovanja ovog občinstva posvetili; vazda su predji Tvoje presvietlosti najznatnije časti županijske obnašali, (da spomenem samo dieda Tvoga Karla Delimanića i otca Tvoga Ivana Delimanića bivših podžupanah) i narod ih se još vazda sieća iskrenom blagodarnošću, oduševljenim ponosom.“ Ignjat Brlić također je naglasio da je Delimanić gorljivi pristaša ustavnosti i narodnosti te izrazio nadu da, unatoč svim poteškoćama na koje će hrvatski narod uskoro naići, „vjera naša u budućnosti, tvrdja od čelika, spasiti će nas i uvesti nas u stalno pristanište domaće ustavnosti i slobode“. I u tome će novi župan „pravedno, mudro i vješto rukovoditi“.¹⁶ Nije poznato kako je Delimanić uistinu upravljao županijom. U literaturi o tome nema podataka, možda zato što je velik dio arhivske građe o Virovitičkoj županiji u ranijem razdoblju stradao još u Prvom svjetskom ratu.

Nedugo nakon što je predao župansku čast svome nasljedniku, grofu Petru Pejačeviću, Ladislav Delimanić umro je u kolovozu 1867. godine.¹⁷ Iako je više desetljeća imao

¹² Isto, 4.

¹³ Isto, 5.

¹⁴ Isto, 8.

¹⁵ Isto, 10-11.

¹⁶ Isto, 12-13.

¹⁷ Stjepan Sršan, „Župani i arhivsko gradivo Virovitičke županije 1745.-1929.“, *Glasnik arhiva Slavonije i Baranje*, 6, 2001, 36, 43.

značajne dužnosti u Virovitičkoj županiji, danas u Osijeku, kao i u Orahovici ili Virovitici, nema ulice ni trga koji bi nosili ime po njemu.

Ladislav Delimanić oženio se 1839. u svojoj dvadeset četvrtoj godini s četiri godine mladom Marijom Gorjup od Kamjonke (1819. – 1890.). Imali su čak trinaestero djece – neki nisu preživjeli djetinjstvo. Njihov sin Ivan (1848. – 1891.), dakle ujak Oskara Haleckoga, postigao je značajnu činovničku i političku karijeru na lokalnoj razini.¹⁸ Gimnaziju je bio završio u Osijeku, a pravo studirao u Beču. Na Kraljevskoj pravoslavnoj akademiji u Zagrebu položio je pravno-povijesni državni ispit (1870.), a potom i na Bečkom sveučilištu državni sudski ispit (1872.) te na Zagrebačkom sveučilištu državnoznanstveni ispit (1882.). Radio je kao podbilježnik Virovitičke županije i podžupanijski perovođa, odnosno kao kotarski predstojnik u Donjem Miholjcu, „gdje si je sa svoje revnosti i pravednosti stekao ne samo osobitih simpatijah u svih slojevih žiteljstva kotara dol. miholačkoga, nego i pohvalna priznanja od strane pretpostavljenih oblasti“. Kratko je vrijeme ostvario i političku karijeru kao saborski zastupnik kotara Valpovo (1875. – 1878.). Obolio je od tuberkuloze te je na vlastiti zahtjev umirovljen 1890., u četrdeset prvoj godini života. Dvije godine kasnije, na sâm Božić 1891., umro je i iza sebe ostavio udovicu Martu (r. 1867.). Imao je s njome dvije kćeri – Veru, rođenu 1887., i Mariju, rođenu 1890. godine. Upravo je Marta Delimanić bila zadnja osoba koja je nosila to prezime.¹⁹

O Leopoldini Delimanić, odnosno kasnije gospođi Leopoldyni Halecki, u leksikografskoj natuknici u *Hrvatskom biografskom leksikonu* nema riječi. Da se nije udala za generala, odnosno feldmaršala Haleckoga i rodila mu sina Oskara, vjerojatno bi doživjela sudbinu svojih sestara te ostala zaboravljena u obiteljskim uspomena. Leopoldina se 19. listopada 1856. rodila u Orahovici, kao jedanaesto dijete Ladislava i Marije Delimanić. Nisam došao do podataka gdje je provela djetinjstvo – je li na obiteljskom posjedu ili, pak, u Osijeku, gdje joj je otac uskoro postao podžupan, pa onda i veliki župan. Može se pretpostaviti da se školovala u nekoj od osječkih osnovnih škola, a moguće je da je pohađala i tamošnju Kraljevsku gimnaziju.

Kad se 19. veljače 1881. udala, Leopoldina je imala 25, a njezin izabranik Oskar Alojzy Ritter Halecki 43 godine. On je već tada bio visoki časnik u štabu južne austrougarske armije. Jezik na kojem su međusobno razgovarali bio je njemački jer Oskar Halecki ne samo da nije znao hrvatski nego mu je stran bio i poljski, iako se osjećao pripadnikom poljske aristokracije, podrijetlom iz Haliča. Nakon tri godine braka, 1884., Halecki je premješten u Koloszvár/Cluj-Napocu (Klauseburg), gdje je sljedećih šest godina bio zapovjednik pješачke brigade. U Osijek se vratio 1890. i preuzeo zapovjedništvo nad 13. pješачkom brigadom, stacioniranom u najvećem slavonskom gradu, središtu Virovitičke županije.²⁰ Ostao je ondje četiri godine. General-major Halecki umirovljen je u proljeće 1894. godine.²¹ U mirovinu je otišao u činu feldmaršala, što je bio jedan od najviših vojnih činova u carsko-kraljevskoj vojsci.

Premda je Osijek već na početku 18. stoljeća postao središte vojnih i civilnih vlasti, a u njemu je između 1737. i 1745. bilo sjedište privremene Zemaljske vlade za Slavo-

¹⁸ Svi podaci o djelatnosti i karakteristike Ivana Delimanića potječu iz novinskog teksta u povodu njegove smrti, „† Ivan pl. Dellimanić“, *Viestnik Županije virovitičke* (Osijek), br. 1, 1. 1. 1892.

¹⁹ *Zavičajnici grada Osijeka 1901.-1946.*, prir. Stjepan Sršan – Vilim Matić, Osijek 2003.

²⁰ „Oskar Alojzy Halecki“, http://pl.wikipedia.org/wiki/Oskar_Alojzy_Halecki (posjet 14. 11. 2012)

²¹ „Novi osječki brigadir“, *Viestnik Županije virovitičke* (Osijek), br. 7, 1. 4. 1894.

niju te je od 1745. ondje bio upravni centar obnovljene Virovitičke županije, povlastice slobodnog kraljevskoga grada dobio je dosta kasno, tek 1809.²² Godine 1857. imao je 16.145 stanovnika, a za tridesetak godina samo je neznatno porastao – 1890. brojio je 19.778 stanovnika.²³ Slab porast broja stanovnika bio je zabilježen i u prvoj polovini stoljeća. Ostali su gradovi u Hrvatskoj rasli znatno brže. U svojim je putopisnim bilješkama s početka druge polovine 19. stoljeća đakovački biskup Josip Juraj Strossmayer zabilježio da Osijeku, iako se radi o pravom gradu, mnogo toga nedostaje, „a posebno ga je smetala nesloga stanovnika, u prvom redu stranaca doseljenika, koji se nisu suživili s gradom“.²⁴ U skladu s tom tvrdnjom vjerojatno se ponašao i Oskar Halecki – u Osijeku, gradu u kojem je njemački bio prisutan na svakom koraku, gdje su izlazile novine na njemačkom jeziku, djelovalo kazalište s repertoarom njemačkih predstava i postojala brojna njemačka nacionalna manjina (i sâm je Strossmayer, rođen u Osijeku, etničkim podrijetlom bio Nijemac), visoki se austrijski časnik mogao sasvim dobro osjećati. Napose, i hrvatski pripadnici viših društvenih slojeva u to su se doba njemačkim služili posve slobodno, ne samo u Osijeku nego i u ostalim hrvatskim gradovima.

Polu godine nakon što je general Halecki završio svoju vojničku službu u Osijeku, onamo je u službu u srednju školu stigao mladi profesor povijesti Ferdo Šišić. Između 1894. i 1902. radio je u osječkoj realci, a potom u gimnaziji. Kasnije je postao profesor hrvatske povijesti na Sveučilištu u Zagrebu te bio najznačajniji hrvatski povjesničar prve polovine 20. stoljeća.²⁵ Iza njega ostala je opsežna ostavština u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Ondje sam pronašao jedno pismo Oskara Rittera Haleckoga upućeno Šišiću u listopadu 1895., dakle nakon odlaska Haleckih iz Osijeka.²⁶ Iz svega slijedi da se vjerojatno nisu uspjeli osobno upoznati – Halecki je bio umirovljen u travnju, a Šišić postavljen za profesora ujesen 1894. godine. Umirovljeni feldmaršal molio je u svome pismu mladog profesora povijesti, koji je upravo pripremao opsežnu monografiju o Virovitičkoj županiji,²⁷ da mu pomogne u potrazi za članovima suprugine obitelji. Pismo Haleckoga privatnog je karaktera. On se već godinama zanimao za genealogiju pa je nakon odlaska u mirovinu tražio podatke o osobama s kojima je u srodstvu bila njegova supruga Leopoldina. U pismu Šišiću izrazio je nadu da mu on kao osoba, koja piše o povijesti Virovitičke županije, može u tome pomoći. Vjerovao je da je Šišić imao u rukama izvore koji omogućuju ustanovljavanje određenih činjenica. Zanimalo ga je sve što se odnosi na plemićke obitelji Odobašić, Delimanić i Sappl. Želio je znati: 1. gdje je stanovala obitelj Odobašić, gdje se rodila Julianna von Odobašić te kada se i gdje udala za Josefa von Delimanića; 2. gdje se i kada rodio Josef von Delimanić; 3. gdje se i

²² Božena Vranješ-Šoljan, *Stanovništvo gradova Banske Hrvatske na prijelazu stoljeća (Socijalno-ekonomski sastav i vodeći slojevi 1890-1914)*, Zagreb 1991, 178; Sršan, „Osijek na prekretnici sredinom 19. stoljeća“, *Privreda*, 35/2, 1991, 83-87.

²³ Sršan, „Osijek na prekretnici“, 84; Vranješ-Šoljan, *Stanovništvo gradova Banske Hrvatske*, 48.

²⁴ Sršan, „Osijek na prekretnici“, 84.

²⁵ Viktor Novak, „Ferdo Šišić 9. III. 1869. – 21. I. 1940.“, *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godine 1946.-1948.*, Zagreb 1949, 364-365 i d.

²⁶ Arhiv HAZU, Halecki, Drzewo genealogiczne.

²⁷ Ferdo Šišić, *Županija virovitička u prošlosti*, Osijek 1896. Monografija je objavljena u povodu milenija, proslave tisućite obljetnice dolaska Mađara u Panonsku nizinu. Halecki je od nekoga očito čuo za Šišićev rad dok još nije bio tiskan pa mu se obratio s molbom za pomoć.

kada rodio njegov sin Karl von Delimanić; 4. gdje se i kada rodio sljedeći sin Johann von Delimanić; 5. gdje su se i kada oženili Johann von Delimanić i Anna von Sappl (najvjerojatnije između 1800. i 1815.); 6. gdje se rodila Anna von Sappl (vjerojatno 1774.). Dalje Halecki piše o tome što on sâm zna o obitelji von Sappl i njezinim vezama s obitelji von Delimanić. Podcrtao je da će biti zahvalan za daljnje informacije koje očekuje od Šišića. Zatim piše gdje je stanovala i gdje je imala posjede obitelj von Delimanić (između ostaloga, u Vojnoj krajini i Torontalskoj županiji). Halecki piše Šišiću da ne zna kako i kada je obitelj von Delimanić dobila u vlasništvo imanja u Orahovici. To je također htio saznati i molio Šišića da mu pomogne. Pismu je priložio i genealoško stablo koje započinje s precima iz polovine 18. stoljeća, Josipom Delimanićem i Julijanom Odobašić. Nažalost, ne znamo kakva je bila Šišićeva reakcija, odnosno je li poslao odgovor feldmaršalu Haleckom i – ako jest – što je u tom odgovoru naveo.

Oskar Halecki rodio se 26. svibnja 1891. u Beču. Njegovi su roditelji tada bili već deset godina u braku. Vjerojatno su u obitelji Delimanić bili zadovoljni Leopoldinim izborom bračnog druga, osamnaest godina starijega Oskara Alojzija Haleckoga, u to doba na službi u štabu južne armije u Osijeku.²⁸ Vjerojatno nije bilo ništa neuobičajeno da se djevojke iz visokih činovničkih krugova udaju za časnike – i druge kćeri iz obitelji Delimanić udale su se za časnike.²⁹ Najstarija sestra Helena (r. 1840.) udala se 1860. za majora i veleposjednika Ignaza Jankovicsa von Csalmu. Marija (r. 1844.) se dvaput udala za časnike – najprije se 1868. vjenčala sa srpskim kapetanom Obradovićem, a nakon njezove smrti udala se za kapetana Franza Freiherra von Wolkensperga iz Graza.³⁰ Stefanija (r. 1846.) se 1874. udala za Albina Seemanna von Treuenwarta, koji je tada bio kapetan, a kasnije je postigao značajnu karijeru na polju vojnog sudstva i služio uglavnom u Beču.³¹ Najmlađa sestra Marta (r. 1863.) udala se 1887. za kapetana Juliusa Rukavinu von Vezinovca.³² Poput ostalih sestara, i ona se selila sa suprugom, a jedno je vrijeme živjela u Beču. Izgleda da se jedino sestra Ana (r. 1854.) nije udala za časnika, već za inženjera Wilhelma Rittera Ozorinsa Bukowskog u Beču. Nisam uspio pronaći podatke o tom zetu obitelji Delimanić, ali prema njegovu prezimenu možemo pretpostaviti da se i ovdje radilo o nekome poljskoga podrijetla.

Postavlja se pitanje zašto je 1891. Leopoldina Halecki otišla roditi u Beč. Je li to bilo zato što je ostarjeli austrougarski general želio svojoj supruzi, koja ni sama više nije bila u cvijetu mladosti (imala je 35 godina), osigurati bolju medicinsku uslugu? Ili se Leopoldina

²⁸ Podatak prema genealoškoj tablici koju je 1895. izradio Oskar Alojzy Halecki. Arhiv HAZU, Halecki, Drzewo genealogiczne.

²⁹ Svi podaci o udajama sestara Delimanić preuzeti su iz genealoške tablice. Arhiv HAZU, Halecki, Drzewo genealogiczne.

³⁰ U braku nisu imali djece, a 1880. von Wolkensperg je umro. Usp. njegovu biografiju u: Constant von Wurzbach, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, 58 / Wolf – Wurmbrand, Wien 1889 (http://de.wikisource.org/wiki/BLK%C3%96:Wolkensperg,_Franz_Heinrich_Freiherr (posjet 25. 3. 2013))

³¹ *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950*, 12 / Schwarz – Spannagel, Rudolf (Lfg. 55-58), Wien 2001, 106 (http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_s/Seemann-Treuenwart_Albin_1840_1912.xml (posjet 25. 3. 2013))

³² Taj se pridjevak koristio od 1880., kad je Franjo Josip I. u Beču dodijelio plemićki naslov kapetanu Josipu Rukavini, načelniku Otočca. Usp. Enver Ljubović, „Bunjevačka plemićka i časnička obitelj Rukavina“, *Senjski zbornik*, 31, 2004, 49. Julius Rukavina je uoči Prvoga svjetskog rata imao visoki čin i obavljao odgovorne dužnosti u vojsci. Isto, 54.

slučajno zatekla kod nekoga od svoje ili muževe rodbine ili prijatelja? Njezine su sestre sa svojim obiteljima živjele u Beču i ne bi bilo iznenađujuće da je Halecki odlučio kako je za njegovo novorođenče dobro da se rodi baš u prijestolnici. Osim što je u ušima austrijske aristokracije i visokih časničkih krugova bolje zvučalo ako se netko rodio u Beču nego u Osijeku, i zdravstvene su usluge u glavnom gradu bile na boljoj razini nego u provinciji.

Nakon umirovljenja feldmaršal Halecki se sa suprugom i četverogodišnjim sinom za stalno nastanio u prijestolnici. U rodnom je Beču mali Oskar stjecao svoja prva dječaćka poznanstva i zasigurno uživao u dobročinstvima svojih tetaka. Kad je stiglo vrijeme, ondje je krenuo u školu. Osam je godina obitelj Halecki vjerojatno živjela u nepomućenoj sreći, a onda je došla 1903. Bila je to burna godina u Hrvatskoj i općenito na slavenskom jugu – u proljeće je u okolici Zagreba započeo narodni pokret protiv omraženog režima bana Károlyja Khuena Héderváryja, u Beogradu je u svibnju svrgnut i ubijen kralj Aleksandar Obrenović zajedno sa suprugom, kraljicom Dragom, a ljeti je u Makedoniji izbio Ilindenski ustanak. Vjerojatno te vijesti iz majčine domovine i susjedstva nisu ni dopirale do dvanaestogodišnjeg dječaka Oskara i njegove majke Leopoldine. Kao što sam već naveo, njih je te godine zahvatila velika osobna tragedija – umro je njihov glavni oslonac, otac i suprug Oskar Halecki. Nekoliko godina kasnije preselili su se u Krakov i započeli novi život u poljskoj sredini. Nepoznato je je li i u kojoj mjeri Leopoldina nastavila održavati veze sa svojim sestrama i rodbinom, osobito nakon što je započeo rat, a onda se raspala Austro-Ugarska. Također, bilo bi zanimljivo znati o čemu su Oskar Halecki i Ferdo Šišić, na prijelazu iz dvadesetih u tridesete godine 20. stoljeća, obojica već etablirani povjesničari u svojim sredinama, razgovarali prilikom susretâ na međunarodnim skupovima – jesu li spominjali Osijek, obitelj Delimanić, starog Haleckoga... U Šišićevoj ostavštini nisam našao tragove o tome. Ono što znamo jest da je Halecki poslao svoj prilog za *Šišićev zbornik* – knjigu posvećenu Ferdi Šišiću povodom šezdesetog rođendana.³³

Kao što se može vidjeti, postavio sam mnoga pitanja, ne dajući na sva zadovoljavajući odgovor. U nekim sam slučajevima tek mogao istaknuti određene pretpostavke. Možda se neki odgovori kriju u prašini bečkih, krakovskih ili nekih drugih arhiva, a neki će sigurno i ostati bez konačnog odgovora. No, barem su donekle objašnjene činjenice u vezi s obiteljskim podrijetlom znamenitoga poljskog i američkog povjesničara Oskara Haleckoga, napose o njegovoj majci i obitelji hrvatskoga plemstva iz koje je Leopoldina Halecki potjecala.

³³ Halecki, „Župani Zety a Urban V“, u: *Zbornik naučnih radova Ferdi Šišiću povodom šezdesete godišnjice života 1869-1929. Posvećuju prijatelji, štovatelji i učenici*, ur. Grga Novak, Zagreb 1929, 625-630.